

IMPLIKACIJE UKRAJINSKE KRIZE NA PRIVREDU I BUDŽET REPUBLIKE SRPSKE

Ljiljana Jović¹, Mladen Ivić²

¹Novosadska poslovna škola, Vladimira Perića – Valtera 4, 21 000 Novi Sad, Srbija,
ljiljana09@hotmail.com

²Univerzitet PIM, Ekonomski fakultet, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka, Bosna
i Hercegovine, ivic.mm81@gmail.com

SAŽETAK

U radu se istražuje uticaj ukrajinske krize na privredu i budžetsku politiku u Republici Srpskoj. U nedostatku statističkih serija i zbog promjenjivost ključnih parametara, u okolnostima kada izgleda da se ustaljeni modeli međunarodnih ekonomskih tokova rastaču, za analizu smo, imajući na umu komparaciju sa istorijskim iskustvom, kao najprikladnije smatrali deskriptivnu, te metode dedukcije i sinteze. Dva su osnovna kanala preko kojih se kriza prelijeva na ekonomiju Srpske; rast cijena i/ili nestašica energenata i hrane i usporavanje u eurozoni. Energetska i prehrambena bezbjednost su ugrožene posebno zbog činjenice da domaća proizvodnja pokriva tek 60% ukupnih prehrambenih potreba, te da su sektori nafte i gasa koji u potrošnji energije učestvuju oko 1/3, u potpunosti vezani za Rusiju. Ovakve okolnosti su učinile da postanu upitne same pretpostavke budžetskog planiranja za 2022.g, prije svega projektovani privredni rast, zaposlenost i stopa inflacije. Istovremeno usporavanje privrede i rast cijena energenata i hrane bez vođenja aktivne ekonomske politike vode u stagflaciju. Kreirani budžet je usmjeren na otplatu dugova i socijalnu stabilnost, ali je u novonastalim okolnostima i uz zaduženost preko 40% BDP, neminovno da mora doći do izmjene budžetskih prioriteta, ali i odustajanja od budžetske potrošnje gdje god je to prihvatljivo.

Ključne riječi: Republika Srpska, ukrajinska kriza, budžet, stagflacija.

UVOD

Ukrajinska kriza predstavljala još jednog crnog labuda koji je samo dvije godine nakon epidemije COVID-19 potresla ionako krhku i neoporavljenu privredu Republike Srpske. Za razliku od epidemije, sadašnja krizu možemo definisati kao sistemski eksterni šok koji bi mogao po svojim posljedicama biti sveobuhvatniji od krize iz 2008. ili krize izazvane virusom COVID-19.

Svi sektori svjetske privrede mogu biti pogođeni što bi dovelo do toga da svi ekonomski pokazatelji iskače iz opsega vrijednosti u redovnim privrednim okolnostima. Samim tim i domet instrumenata ekonomske politike kojima se može ublažiti intenzitet negativnih uticaja je ograničen.

Na region Zapadnog Balkana ukrajinska kriza utiče preko dva osnovna kanala:

- Rast cijena i/ili nestašica energenata (prirodni gas i nafta) i hrane
- Usporavanje u eurozoni

Ono što možemo sa sigurnošću reći da će kriza značajno uticati na privrednu aktivnost i da su dva sektora posebno ugrožena:

- Sektor energetike i energetska stabilnost
- Sektor poljoprivredne proizvodnje i prehrambena bezbjednost zemlje.

Prvi utiče na obim proizvodnje, odnosno BDP, zaposlenost i inflaciju, spoljnotrgovinske odnose, platnobilansne i budžetske pokazatelje, a o posljedicama ugrožavanja prehrambene bezbjednosti suviše je i govoriti. Zbog toga ćemo se u ovom radu i osloniti samo na ova dva aspekta posljedica ukrajinske krize po našu privredu. U vrijeme pisanja ovog rada (prvi dani maja

2022.godine) ne raspolažemo sa dovoljno podataka, ali i okolnosti su toliko nepredvidive da ne možemo sa sigurnošću pričati o uticajima ukrajinske krize, a samim tim ni o mjerama koje bi trebalo preduzeti da se koliko-toliko zaštiti privreda Republike Srpske. Sada je jedino izvjesno da je neizvjesnost konstanta u ovakvom stanju stvari.

EKONOMSKI POKAZATELJI I PROJEKCIJE

Prema MMF (IMF, 2022) oporavak globalne privrede je smanjen u odnosu na projekcije u januaru za 0.8 % i 0,3% za 2022 i 2023.g, pa svjetsku ekonomiju očekuje globalni rast od po 3,6% u 2022.g. i 2023.g.

Za evropske zemlje u razvoju predviđa se pad od -2,9% u 2022, te u 2023.g. rast od 1,3%. Predviđen je u Ukrajini pad BDP u 2022.g. od -35%, dok ne postoji projekcija za 2023. Predviđeni pad privredne aktivnosti za Rusiju je - 8,5% u 2022.g. te -2,3% u 2023.g. Negativnan rast se očekuje i za Bjelorusiju, dok ostale zemlje bilježe rast između tri i četiri procentna poena. Inflacija bi mogla biti oko 5%, a u manje razvijenim zemljama oko 6,1%. Za Bosnu i Hercegovinu nema projekcija u pomenutom izvještaju MMF-a.

Prema EBRD, očekuje se privredni rast zemalja u regionu oko 3-3,5%. Za BiH je predviđen rast od 3%. Međutim, poslovna zajednica je skeptična prema ovakvim predviđanjima.

Prema Svjetskoj banci, region Centralne Evrope i Zapadne Azije bi mogao pretrpiti pad privredne aktivnosti od 4,1% što je duplo više u odnosu na 2020.g. kada je zbog recesije privredna aktivnost u ovoj oblasti pala za 2,2%. Međutim, ukoliko se sukob produbi ovaj pad bi mogao biti i 9%. (Izjava za Glas Amerike Asli Demirgüç Kunt, glavni ekonomista Svjetske banke za Evropu i Centralnu Aziju) (Glas Amerike. 2022). Aprilski izvještaj Republičkog zavoda za statistiku (Republički zavod za statistiku Republike Srpske, 2022) daje sljedeće pokazatelje:

- Prosječna mjesečna neto plata u Republici Srpskoj isplaćena u martu 2022. godine iznosila je 1 091 KM i u odnosu na isti mjesec prethodne godine nominalno je veća za 11,6%, a realno za 2,2%, dok je u odnosu na februar 2022. nominalno ostala na istom nivou, a realno je manja za 2,5%.
- Godišnja inflacija (III 2022/III 2021) iznosi 9,1%
- Kalendarski prilagođena industrijska proizvodnja (III 2022/III 2021) veća je za 7,9%
- U periodu januar - mart 2022. godine ostvaren je izvoz u vrijednosti od milijardu i 283 miliona KM, što je za 34,7% više nego u periodu januar - mart 2021. godine, te uvoz u vrijednosti od milijardu i 580 miliona KM, što je za 38,8% više nego u periodu januar - mart 2021, dok je procenat pokrivenosti uvoza izvozom iznosio 81,2%.

Na osnovu navedenih pokazatelja vidimo da je u prva tri mjeseca od izbijanja ukrajinske krize, privreda u Republici Srpskoj reagovala rastom cijena kao reakcijom na eksterni šok. Analiza pokazatelja u Republičkom zavodu za statistiku dala je sljedeće rezultate (Republički zavod za statistiku Republike Srpske, 2022):

- Od 12 glavnih odjeljaka proizvoda i usluga, više cijene na godišnjem nivou zabilježene su u deset, a niže cijene u dva odjeljka.
- Najveći godišnji rast cijena u martu 2022. godine zabilježen je u odjeljku Prevoz 24,8% zbog viših cijena u grupi goriva i maziva za lična vozila od 42,2%, zatim u odjeljku Hrana i bezalkoholna pića 13,9%, usljed poskupljenja u grupama Ulja i masnoće od 32,5% i Povrće od 24,2%, potom u odjeljku Restorani i hoteli 7,8%, zbog viših cijena u grupi Usluge u restoranima i kafićima od 9,2%,
- Najveći pad cijena na godišnjem nivou, u martu 2022. godine, zabilježen je u odjeljku Odjeća i obuća 4,6%, usljed sezonskih sniženja konfekcije i obuće tokom godine, zatim od 0,1% zabilježeno u odjeljku Obrazovanje zbog nižih cijena u grupi Predškolsko obrazovanje od 0,8%.

PREHRAMBENA BEZBJEDNOST

Da bismo razumjeli značaj poljoprivredne proizvodnje i nivo opasnosti po prehrambenu bezbjednost zemlje, moramo prvo iznijeti određene statističke pokazatelje (Republički zavod za

statistiku Republike Srpske, 2021) Republika Srpska raspolaže sa 893.540 ha obradivog zemljišta, odnosno 0,952 ha po stanovniku. Ovo srpsku svrstava među sam vrh evropskih zemalja po raspoloživosti poljoprivrednim površinama po glavi stanovnika, a što se ogleda i u samom učešću poljoprivredne proizvodnje u stvaranju ukupnog BDP. Učešće poljoprivredne proizvodnje u BDP Republike Srpske se unazad deset godina kreće oko 10%. Tako je najveće učešće bilo 2013. godine i iznosilo 10,4%, dok je u 2020. godini ova veličina prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku iznosila 9%, odnosno 997,6 miliona KM što svrstava poljoprivredu u sektor sa najvećim učešćem u BDP.

Struktura obradivog zemljišta je takva da 71,07% čine oranice, 22,65% livade, 6,21% voćnjaci i 0,054% vinogradi Najviše zasejanih površina u 2020. godini bilo je pod kukuruzom 94543 ha i sa proizvodnjom od 810 035 tona, te pod pšenicom 43 416 ha sa ukupnom proizvodnjom od 254 093 t. Ostale ratarske kulture su zanemarljive.

Nadležno ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu se aktivno bavi politikom podsticaja u poljoprivredi. Pravo na novčane podsticaje za razvoj poljoprivrede i sela korisnik podsticaja ostvaruje kroz podršku tekućoj proizvodnji, podršku kapitalnim investicijama, podršku ruralnom razvoju, te sistemске i ostale mjere podrške. Sledstveno ovome, u 2021. godini isplaćeno ukupno 75 miliona konvertibilnih maraka raznih podsticaja i subvencija u poljoprivrednoj proizvodnji. Međutim, to je tek nešto malo iznad 2% ukupnog budžeta što je i u redovnim okolnostima mali iznos.

Domaća proizvodnja pokriva potrebe stanovništva za sledećim proizvodima: kupus, krompir, jabueu, mlijeko i konzumna jaja, određene vrste pića i med. Nivo proizvodnje ostalih vrsta proizvoda uglavnom ispod ukupnih potreba i kreće se oko 60%. Ukupan izvoz za 2020. godini, u okviru statističke kategorije Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov iznosio je 121.364 hiljade KM, uvoz 194.939 hiljada KM, pa je pokrivenost uvoza izvozom u ovoj kategoriji 62,2%. Ako posmatramo samo biljnu i stočarsku proizvodnju ova pokrivenost iznosi 31,7%.

Iz navedenog vidimo da je Republika Srpska bez obzira na relativno visoku raspoloživost obradivog zemljišta i sistem subvencija visoka zavisna od uvoza poljoprivrednih proizvoda. Ovu zavisnost dodatno povećava i činjenica da se godišnje uveze oko 108 miliona KM stočne hrane i oko 34 miliona KM vještačkih đubriva i naravno, kompletan kontigent motornih goriva. Najznačajni spoljnotrgovinski partner kada je uvoz u pitanju je Republika Srbija, u Srpsku se u 2020.g. iz Srbije uvezlo robe u vrijednosti 846 miliona KM (Republički zavod za statistiku Republike Srpske, 2021).

Skorašnja dešavanja u Ukrajini, te sankcije prema Rusiji koje sprovode zemlje iz okruženja nose sa sobom niz uticaja na globalnu ekonomiju, a posebno na poljoprivredu. Već sada su izvjesno globalni poremećaji u lancima snabdijevanja, pitanje izvoza ruske nafte, zabrana izvoza mineralnih đubriva iz Rusije, žetva pšenice u Ukrajini je pod znakom pitanja i sl, a šta budući mjeseci donose, to niko sa sigurnošću ne može predvidjeti. Otežavajuća okolnost je i činjenica da Narodna skupština Republike Srpske usvojila 20. jula 2017. godine Zakon o interventnim nabavkama kojim nije predviđeno postojanje robnih rezervi nego se institucijama omogućava hitna nabavka robe u uslovima kada je potrebna intervencija nadležnih institucija. U okviru ministarstva trgovine i turizma postoji odjeljenje za interventne nabavke.

Poljoprivrednici traže ukidanje akciza na gorivo i povećavanje subvencija, što će biti teško izvesti s obzirom da se budžet najvećim djelom puni od indirektnih poreza. Rast cijena je uticao na rast budžetskih prihoda i u najavi je rebalans budžeta koji će povećati agrarni budžet. Ipak, jasno je da se ne mogu istovremeno smanjivati prihodi, a povećavati rashodi u situaciji kada kreatori budžeta ne raspolažu visokim rezervama, a nivo zaduženosti je relativno visok. Poljoprivrednici, isto tako, traže iznalaženje novih prodavaca mineralnih đubriva koji su spremni prodati đubriva po razumnoj cijeni što je u trenutnoj situaciji vrlo teško. Istina, Turska je obećala 50 000 tona mineralnih đubriva, ali za nivo cijele BIH, a u ovom momentu se ne zna kolika cijena će biti.

Nadležni ministar tvrdi da u (privatnim) mlinovima postoje zalihe pšenice od 25.000 tona i daje to dovoljno do naredne žetve. „A i Srbija je obećala da će pomoći“, dodao je ministar. Međutim ova izjava izgleda da je više usmjerena na pokušaj da se smanji neopravdano gomilanje zaliha, nego što zrači istinskim optimizmom. Budžet za 2022. godinu predviđa subvencije za

poljoprivredu na istom nivou kao i prošle godine, 75 miliona KM, dok iz ministarstva finansija poručuju da bi za potrebe poljoprivrede moglo biti izdvojeno još dodatnih 20 miliona. (<https://srpskainfo.com/finansijski-stabilna-vidoviceva-porucila-da-je-ukupna-zaduzenost-srpske-sest-milijardi-km/>). Koliko će to u uslovima inflatornih kretanja biti stvarna pomoć obezbjeđivanju prehrambene bezbjednosti, ne zavisi od nominalnih veličina, nego od odnosa stope rasta cijena i stope povećavanja subvencija.

Najvjerovatniji scenario za prevazilaženje nastale krize je da se Republika Srpska osloni na svog najznačajnijeg spoljnotrgovinskog partnera i zemlju sa kojom ima sporazum o specijalnim i paralelnim vezama, a to je Srbija. Ostaje samo da se nadamo, da će u Srbiji viškovi poljoprivrednih proizvoda, a najprije pšenice, biti dovoljni.

ENERGETSKA STABILNOST

Energetsku stabilnost ćemo posmatrati kroz analizu snabdijevanja najznačajnijim komponentama energetskog bilansa: prirodnog gasa, nafte i naftnih derivata, električne energije

Tabela 1. Snabdijevanje i struktura potrošnje prirodnim gasom u RS (Regulatorna agencija za energetiku RS, 2022).

Kategorija potrošnje	Neto potrošnja i način snabdijevanja prirodnim gasom krajnjih kupaca u Republici Srpskoj u 2020. godini (Sm ³)			Zastupljenost u potrošnji
	Javno snabdijevanje	Tržišno snabdijevanje	UKUPNO	
Domaćinstva	0	2.586.014	2.586.014	7,18%
Komercijalni	0	1.322.205	1.322.205	3,67%
Industrija (uključujući i KPG)	0	30.281.582	30.281.582	84,06%
Sistemi daljinskog grijanja	0	1.833.885	1.833.885	5,09%
UKUPNO	0	36.023.686	36.023.686	100%

Table 1. Supply and consumption structure of natural gas in RS (Regulatory Agency for Energy of the RS, 2022).

Republika Srpska nema vlastitu proizvodnju prirodnog gasa tako da je cjelokupna potrošnja iz uvoza. Prosječna veleprodajna cijena prirodnog gasa u Republici Srpskoj u 2020. Godini iznosila je 592 KM/1000 Sm.³ Za učesnike na tržištu prirodnog gasa u Republici Srpskoj, sigurnost snabdijevanja prirodnim gasom regulisana je Zakonom o gasu, Uredbom o sigurnosti snabdijevanja I isporuci prirodnog gasa) I opštim uslovima snabdijevanja prirodnim gasom (Opšti uslovi snabdijevanja prirodnim gasom [OUSPG], 2011), Pravilnikom o promjeni snabdjevača prirodnim gasom I Pravilnikom o snabdijevanju posljednjeg izbora prirodnim gasom (Pravilnik o snabdijevanju posljednjeg izbora prirodnim gasom [PSPiPG], 2019).

Prema ovome, postoji pravni okvir za reagovanje u slučaju poremećaja u snabdijevanju jer pomenuta Uredba propisuje mjere koje se preduzimaju za obezbjeđenje sigurnosti isporuke prirodnog gasa kupcima u slučaju poremećaja na tržištu, mjere ograničenja koje se preduzimaju kada nastupi opšta nestašica prirodnog gasa, obaveze snabdijevanja I isporuke prirodnog gasa posebnim kategorijama kupaca (bolnice, obdaništa, škole I dr.), definišu se prioriteti u snabdijevanju I sl. (Regulatorna komisija za energetiku RS, 2022). Međutim, u ovakvoj vanrednoj situaciji se može pretpostaviti da može doći I do potpunog prekida u snabdijevanju prirodnim gasom pri čemu vidimo da bi najviše bili pogođeni industrijski potrošači jer je njihov zastupljenost u potrošnji gotovo 85%.

Problem sa snabdijevanjem gasom potiče po dva osnova i to:

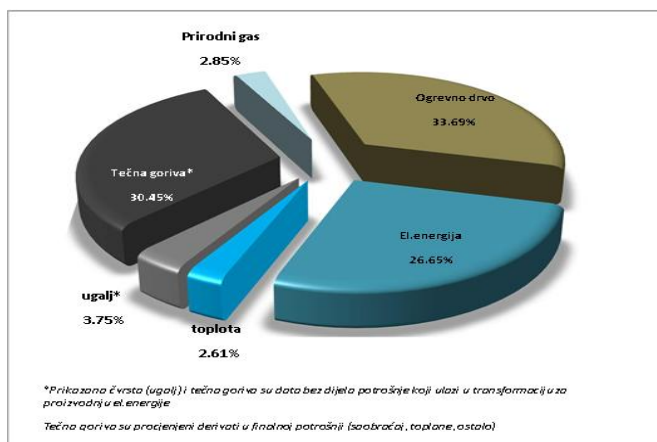
- trasa snabdijevanja,
- cijena gasa.

Ulazna tačka za gas u Srpskoj je Šepak kod Zvornika. Gas dolazi transportnim cjevovodima iz Rusije i to korišćenjem dva pravca: preko Ukrajine, Mađarske I Srbije pravcem Beregovo – Horgoš – Zvornik ili drugim gasovodom preko Bugarske. Opasnost da dođe do prekida u snabdijevanju javlja se po više osnova I to mogu biti kako ratna dejstva, tako I uvođenje sankcija

za transport ili kupovinu ruskih energenata od strane bilo koje zemlje. Ukrajina može I jednostrano odlučiti da prekine protok gasa, što je već I učinila u jednom momentu kada je na nekoliko sati obustavila isporuku gasa za Njemačku. Ovdje bi se mogao koristiti alternativni tok preko Bugarske, budući da smo povezani sa gasovodom Srbije.

Republika Srpska i BiH kupuju gas po cijenama koje su oko tri puta povoljnije od tržišne cijene i plaćaju u evrima. Ovaj diskont u cijeni je obračunat korišćenjem tzv “naftne formule” I vremenski ograničen do kraja maja ove godine. Cijena tave u evropskom trgovanju prema podacima sa londonske ICE berze je 12. Maja 2022. Godine bila iznad 1.100 dolara za 1.000 kubnih metara. Proizvodnja električne energije u Republici Srpskoj u 2020. godini iznosila je 7.308,05 GWh (Regulatorna komisija za energetiku RS, 2022). Proizvodnja ovog obima je dovoljna za domaće potrebe budući da je stvarna godišnja potreba za električnom energijom na teritoriji Srpske je oko 3500 GWh., višak se izvozi. Međutim, prema saopštenju iz ERS kriza u Ukrajini bitno utiče i na ovo tržište budući da je Ukrajina najveći izvoznik uglja. Netašice i skok cijena struje mogu da dovedu do značajnog rasta dobiti od izvoza i do 50 miliona evra mjesečno, ali su mogući gubici i od oko 30 miliona evra mjesečno u slučaju uvoza uzrokovanog ispadima termoelektrana. (Elektroprivreda Republike Srpske, 2022). Iz ovoga vidimo da sektor električne energije ne bi trebao da trpi značajne pritiske usljed ukrajinske krize. Barem pri sadašnjem nivou poremećaja na svjetskom tržištu. Područje snabdijevanja naftom i naftinim derivatima je posebno osjetljivo na naovonastalu krizu. Razlog tome je, kako u poremećajima u lancu snabdijevanja, tako i zbog vlasničke strukture. Naftna industrija Republike Srpske privatizovana je 2007. godine od strane ruske kompanije OAD „Njeftegazinkor”. Osnovu naftnog sektora Republike Srpske čine dva proizvodna društva; Rafinerija nafte Brod a.d. Brod i Rafinerija ulja Modriča, te oko 400 distributivnih jedinica. Rafinerija u brodu ne radi od velikog požara iz 2018. godine.

U Republici Srpskoj, dominantni učesnik na tržištu nafte I derivata nafte je kompanija OPTIMA Grupa koja se bavi preradom I trgovinom nafte I derivata nafte, a čiji je osnivač ruska kompanija Neftegazinkor sa 100% učešća u osnovnom kapitalu i „Nestro Petrol” a.d. Banja Luka, koji obavlja maloprodaju derivata nafte u čijem vlasništvu sa 80% učestvuje ruski kapital. I u ovom sektoru je osjetljivost visoka kako zbog cijene tako i zbog vlasničke tave ure. Cijene nafte I naftnih tave ur na svjetskom tržištu rastu, ali još uvijek se svjetska privreda bori uz konstantne pritiske na arapske zemlje da povećaju isporuke. Šta će se dalje u globalnim okvirima dešavati zavisi od ratnih dešavanja i političkih igara. Republika Srpska je posebno osjetljiva zbog vlasničke tave ure distributivne mreže, budući da je ruski kapital dominantan, a grupa zemalja koja se popularno naziva kolektivni Zapad nastoji na sve načine da onemogući poslovanje ruskim kompanijama I kompanijama čija je struktura kapitala dominantno u ruskom vlasništvu.

Grafikon 1. Struktura potrošnje finalne energije po bilansnom planu za 2019. Godinu (Vlada Republike Srpske, 2019).

Graph 1. Structure of final energy consumption according to the balance plan for 2019 (Government of the Republic of Srpska, 2019).

Koliko je Srpska stvarno ranjiva na energente, možda najbolje vidimo ako navedeno stanje uporedimo sa energetske bilansom. Istina posljednji dostupni bilans Vlada je u formi plana objavila za 2019. godinu, uz napomenu da je u njegovoj izradi imala brojna ograničenja proistekla iz načina evidentiranja I statističkog izvještavanja u okviru BiH. Bez obzira na ove nedostatke, smatramo da su za potrebe naše analize ništa suštinski nije promijenilo I da možemo izvući barem okvirne zaključke. U preciznija predviđanja se ionako danas malo ko usudi upustiti.

Iz navedenog grafikona vidimo da električna energija, ogrijevno drvo I tečna goriva u ukupnoj energetskej potrošnji učestvuju grubo uzevši po jednu trećinu. Prirodni gas, toplota I ugalj učestvuje oko deset puta manje.

Ako pri ovome uzmemo u obzir da u bilansu ukupne spoljnotrgovinske razmjene nafta I naftini derivati za 2021. Godini, u odjeljku vađenje sirove nafte I prirodnog gasa, pokazuju da je izvoz 3.123 hiljada KM, a uvoz 15.948 hiljada KM (Republički zavod za statistiku Republike Srpske, 2021), onda vidimo kolika je ranjivost naše energetske bezbjednosti samo u odnosu na promjene cijene tečnih goriva.

Ukoliko pored pretpostavke rasta cijena dodamo I mogućnost nestašice, a opasnost od nestašice je tim veća, usljed okolnosti da je naša naftna industrija I distributivna mreža u većinskom vlasništvu ruskog kapitala, onda su razmjere prijetnji po privrednu aktivnost još veće. Način na koji se ove okolnosti mogu prevazići duboko zadire u pitanje političkih odnosa I zauzimanja političkog tave prema glavnim geopolitičkim akterima na Balkanu.

BUDŽETSKI OKVIR ZA 2022. GODINU

Da bismo razumjeli stanje i moguću uticaj krize na privredu RS moramo pogledati i stanje javnih finansija. Budžet za 2022. Godinu je planiran polazeći sledećih od makroekonomskih pokazatelja.

Tabela 2. Projekcija makroekonomskih pokazatelja za 2022. godinu (Vlada Republike Srpske, 2021).

Table 2. Projection of macroeconomic indicators for the year 2022 (Government of the Republic of Srpska, 2021).

Makroekonomski pokazatelji	Projekcija 2022.
BDP nominalni, u milionima KM	12.690
Broj stanovnika u mil.	1,12
BDP po stanovniku, u KM	11.287
% rasta BDP-a, nominalno	6,7%
% rasta BDP-a, realno	4,5%
Inflacija (CPI) - prosječna god.stopa	1,9%
Pokrivenost uvoza izvozom	79,9%
Stopa nezaposlenosti	13,7%

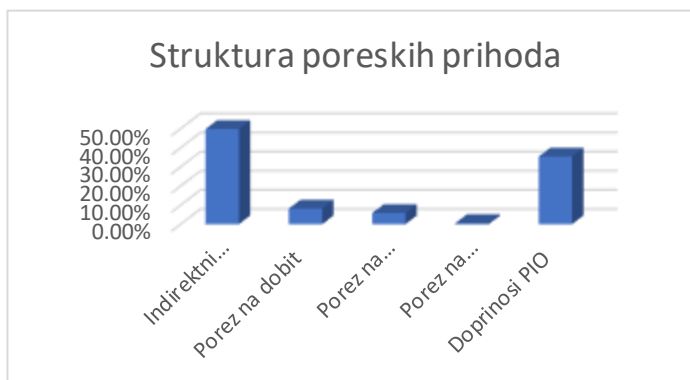
Realno je očekivati da se planirani rast od nominalnih 4,5% neće ostvariti, jer kako se situacija razvija, za očekivati je da dođe do usporavanja u evro zoni, što se neminovno mora sa većim ili manjim vremenskim pomakom odraziti kao eksterni šok i u našoj privredi.

Rast cijena poljoprivrednih proizvoda i energenata je već uticao da godišnja stopa inflacije u aprilu bude 9%. Ova veličina će se, naravno, u toku godine korigovati, ali i pod pretpostavkom da se situacija u Ukrajini stabilizuje u skorašnje vrijeme, cijene se ne bi brzo vratile na predašnji nivo.

Projektovana stopa nezaposlenosti takođe je upitna. Veliki broj naših građana je zaposlen u zemljama EU, značajne su i njihove doznake u bilansu RS sa inostranstvom. Ukoliko dođe do značajnog usporavanja u EU, treba očekivati i promjene u doznakama, ali i pad inostrane tražnje. Ovdje leži i najveća opasnost do koje usljed krize može doći, da rast cijena energenata bude praćen ne samo padom izvoza, nego i opštim padom obima proizvodnje.

Stagflacija je crni oblak koji prijeti da izazove dublje poremećaje ne samo u našoj, nego i svjetskoj privredi. Po sadašnjem toku odnosa Rusije i EU, do ovakvog scenarija ne bi trebalo da dođe u skorašnje vrijeme, barem ne do poyne jeseni kada kreće veća potrošnja energenata.

Na osnovu ovakvih makroekonomskih projekcija planirano je da ukupni budžetski prihodi za 2022. godinu iznose 3.303.836.900 KM. U okviru njih najveći dio 91,5% predstavljaju poreski prihodi i to u nominalnom iznosu od 3.021.866.000 KM. U strukturi poreskih prihoda gotovo polovinu ukupnih prihoda zauzimaju indirektni porezi i to 49,86%.

Grafikon 2. Struktura poreskih prihoda budžeta RS za 2022. godinu (Vlada Republike Srpske, 2021).
 Chart 2. Structure of tax revenues of the RS budget for 2022 (Government of the Republic of Srpska, 2021).

Razlog zbog kojeg na ovom mjestu prikazujemo strukturu poreskih prihoda je zbog toga što upravo ovdje leži jedna od ključnih opasnosti po budžetsku ravnotežu. Najveći dio budžeta se puni indirektnim porezima gdje PDV i akcize na gorivo zauzimaju značajno mjesto. Smanjivanje uvoza i potrošnje ili visine akciza bi dovelo u pitanje izvršavanje budžeta. Pošto ovakve mjere nisu izvjesne u skorije vrijeme, još uvijek se, zbog rasta cijena, bilježi i rast budžetskih prihoda.

Treba napomenuti da posmatrano po funkcionalnoj klasifikaciji u ukupnoj strukturi rashoda najveće mjesto zauzimaju rashodi socijalne zaštite u iznosu od 46,1% ukupnih rashoda. U okviru ovih rashoda najviše otpada na rashodi na penzije i to u iznosu od 1.270.203.000 KM, zatim invalidnine od 155.292.500 KM, slijedi zdravstveno osiguranje nezaposlenih 186.700.000 KM, te borački dodatak 64.912.900 KM. Planirane subvencije za poljoprivredu su ostale na istom nivou kao i 2021. godini, i iznose 75 miliona KM.

Tabela 3. Rashodi budžeta za 2022. godini (Vlada Republike Srpske, 2021).
 Table 3. Budget expenditures for 2022 (Government of the Republic of Srpska, 2021).

Rashodi budžeta	Rebalans budžeta za 2021. (u KM)	Budžet RS 2022. (u KM)	Promjena (u %)
Ukupno	3.225.732.300	3.301.070.800	2,3
Tekući rashodi	2.821.877.600	2.920.619.000	3,5
Plate i naknade	864.780.400	926.639.000	7,2
Materijalni troškovi	115.422.600	118.725.900	2,9
Rashodi finansiranja	122.330.200	136.119.100	11,3
Subvencije	124.415.000	115.550.000	-7,1
Grantovi	122.540.200	99.764.000	-18,6
Doznake	257.038.700	247.640.800	-3,7
Penzije	1.209.000.000	1.270.203.000	5,1
Ostali rashodi	6.350.500	5.977.200	-5,9
Transferi	400.557.900	372.268.900	-7,1
Budžetska rezerva	3.296.800	8.182.900	

Vidi se da je budžet socijalni i da je Vlada prije ukrajinske krize planirala da vodi politiku zaštite životnog standarda stanovništva. Sa poremećajima koje bi kriza mogla izazvati ovaj zadatak će biti teže izvršavati. Ovo posebno ako imamo na umu da je javni dug u godini pandemije porastao. Vlada se u 2020. godini zadužila u iznosu od 945,04 miliona KM i time je javni dug porastao na 42,46% BDP. Da li će se eventualno moći uzeti novi krediti zavisi od stanja na finansijskim tržištima i od volje kreditora da se upuštaju u finansijske transakcije u uslovima neizvjesnosti.

ZAKLJUČCI

Sa pokrivenošću uvoza izvozom prehrambenih proizvoda u visini od od 62,2% u 2020.godini, te usljed činjenice da ovome treba dodati da se godišnje uveze oko 108 miliona KM stočne hrane i ukupna potrošnja, oko 34 miliona KM, vještačkih đubriva, prehrambena bezbjednost Republike Srpske u najvećoj mjeri zavisi od Srbije kao najznačajnijeg spoljnotrgovinskog partnera Republike Srpske u ovoj oblasti.

Oko 30 % energetske potreba, odnosno gotovo cjelokupne količine uvezene nafte i 100% prirodnog gasa su energenti iz Rusije ili energenti koji se distribuiraju posredstvom kompanija u ruskom vlasništvu (naftni derivati). Možemo zaključiti da energetska bezbjednost u ovim sektorima zavisi od mogućnosti dopremanja i distribucije energenata iz Rusije.

Planirani budžet koji za 2022. godini ima socijalni karakter i usmjerenost na otplatu dugova koji su značajno povećani u borbi sa epidemijom COVID-19, biće veoma teško realizovati ukoliko se navedena kriza nastavi i dodatno produbi. Ovo kako zbog činjenice da su dovedene u pitanje makroekonomske pretpostavke budžetskog planiranja, ali i zbog moguće pojave stagflacije.

LITERATURA

- Elektroprivreda Republike Srpske. (2022). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa www.ers.ba/2022/03/31/ers-ima-dovoljno-struje-za-domace-trziste-ali-i-za-izvoz/
- Glas Amerike. (2022). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa www.glasamerike.net/a/intervju-analiza-svetska-banka-rusija-ukrajina-evropa-balkan-rat/6531025.html
- IMF. (2022). Report. Retrieved April, 29, 2022 from www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022
- Opšti uslovi snabdijevanja prirodnim gasom, Službeni glasnik Republike Srpske, 17/11.
- Pravilnik o snabdijevanju posljednjeg izbora prirodnim gasom, Službeni glasnik Republike Srpske, 38/19.
- Republički zavod za statistiku Republike Srpske. (2022). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa www.rzs.rs.ba/front/article/5336/?left_mi=61&add=61
- Republički zavod za statistiku Republike Srpske. (2021). Statistički godišnjak. Preuzeto 20.05.2022. sa https://www.rzs.rs.ba/front/article/5127/?left_mi=None&add=None,
- Regulatorna agencija za energetiku RS. (2022). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa <https://reers.ba/>
- Vlada Republike Srpske. (2019). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa www.vladars.net/srCyril/Vlada/Ministarstva/mper/std/Documents/EnergetskiBilansRS2019.ppt
- www.vladars.net/sr-SPCyril/Vlada/Ministarstva/mf/PPP/PublishingImages/Pages/Budzet/Budzet%20za%20gradjana%202022.pdf
- Vlada Republike Srpske. (2021). Izvještaj. Preuzeto 20.05.2022. sa www.vladars.net/srCyril/Vlada/Ministarstva/mper/std/Documents/EnergetskiBilansRS2021.ppt
- www.vladars.net/sr-SPCyril/Vlada/Ministarstva/mf/PPP/PublishingImages/Pages/Budzet/Budzet%20za%20gradjana%202022.pdf

IMPLICATIONS OF THE UKRAINIAN CRISIS ON THE ECONOMY AND BUDGET OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Ljiljana Jović¹, Mladen Ivić²

¹Novi Sad School of Business, Vladimira Perića – Valtera 4, 21 000 Novi Sad, Serbia,

ljiljana09@hotmail.com

²University PIM, Faculty of Economics, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, ivic.mm81@gmail.com

ABSTRACT

The paper investigates the impact of the Ukrainian crisis on the economy and budget policy in the Republic of Srpska. In the absence of statistical series and due to the variability of key parameters, in circumstances when it seems that the established models of international economic flows are growing, for analysis we have in mind the comparison with historical experience, as the most appropriate descriptive, and methods of deduction and synthesis. There are two main channels through which the crisis spills over into the Serbian economy; rising prices and / or shortages of energy and food and a slowdown in the euro area. Energy and food security are endangered, especially due to the fact that domestic production covers only 60% of total food needs, and that the oil and gas sectors, which account for about 1/3 of energy consumption, are completely tied to Russia. Such circumstances have made the very assumptions of budget planning for 2022 questionable, primarily projected economic growth, employment and inflation rates. At the same time, the slowdown in the economy and the growth of energy and food prices without pursuing an active economic policy are leading to stagflation. The created budget is focused on debt repayment and social stability, but in the new circumstances and with indebtedness over 40% of GDP, it is inevitable that there must be a change in budget priorities, but also a waiver of budget spending wherever acceptable.

Keywords: Republic of Srpska, Ukrainian crisis, budget, stagflation.